

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІРТУАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито роль і значення віртуальної послуги як важливої складової функціонування базової мережі закладів культури. Увагу акцентовано на культурологічному потенціалі віртуальних послуг; визначено їх актуальність у сучасному культурному просторі. Особлива увага автора прикута до запровадження віртуальних послуг у діяльність вітчизняних закладів культури. На фактологічному матеріалі розкрито практику їх застосування.

Ключові слова: віртуальна послуга, культуротворчий потенціал, культурний продукт, базова мережа закладів культури, заклад культури.

Сопотницький Віталій Вадимович, аспірант Київського національного університету культури і мистецтв

Культуротворческий потенциал виртуальной услуги учреждений культуры

Раскрывается роль и значение виртуальной услуги как важной составляющей функционирования базовой сети учреждений культуры. Акцентируется внимание на культурологическом потенциале виртуальных услуг; определяется их актуальность в современном культурном пространстве. Особенное внимание в статье приковано к внедрению виртуальных услуг в деятельность отечественных учреждений культуры, раскрывается на фактологическом материале практика их применения.

Ключевые слова: виртуальная услуга, культуротворческий потенциал, культурный продукт, базовая сеть учреждений культуры, учреждение культуры.

Sopotnytskyi Vitali, PhD student of Kyiv National University of Culture and Arts

Culture-capacity of virtual services of cultural institutions

The role and significance of virtual services as an important element of functioning basic network of cultural institutions are analyzed. Attention is focused on culturological potential of virtual services and determined by their relevance in contemporary cultural space.

Special attention in the article focused on the implantation of virtual services into the activities of national cultural institutions and disclosed on factual material practice of their application.

Keywords: virtual service culture-potential cultural product, the basic network of cultural institutions, cultural institutions.

Початок ХХІ ст. ознаменувався стрімким розвитком віртуального світу. Традиційні форми вираження культурних потреб людини змінилися на новітні форми, в основі яких – використання інтернет технологій, глобалізаційний поступ яких викликав певні зміни в діяльності закладів культури. Саме заклад культури як один із головних культурноосвітніх інститутів, призначенням яких є забезпечення умов для вільного розвитку людини, потребує сучасних трансформацій, що дозволить створювати якісний культурний продукт.

В Україні досить розширена мережа закладів культури. Відповідно до чинного законодавства, до вітчизняної базової мережі закладів культури належить комплекс підприємств, установ, організацій і закладів культури державної та комунальної форми власності, діяльність яких спрямована на створення умов для забезпечення розвитку творчості людини, збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та духовні культурні цінності, наукові розробки, а також на забезпечення цілісності культурного простору України, доступності національного культурного надбання, дотримання прав громадян у сфері культури [8].

Вищезазначене дає нам право констатувати, що сучасна мережа вітчизняних закладів культури характеризується багатоманітністю функціонального спрямування, що потенційно дозволяє залучити значну кількість відвідувачів. Сьогодні питання щодо ефективності їх функціонування і культуротворчої актуальності, спроможності відповідати сучасним культурним потребам людини.

Мета статті полягає у дослідженні культуротворчого потенціалу запропонованих вітчизняними закладами культури віртуальних культурно-освітніх і дозвіллевих послуг.

Сучасна світова практика розвитку культурних індустрій актуалізує питання щодо ефективного використання потенціалу закладу культури, активного залучення значної кількості споживачів для запропонованих культурних товарів і послуг, серед яких вагоме місце належить віртуальним послугам.

Віртуальна послуга в сфері культури набуває неабиякої популярності і відповідно визначається масовим споживанням. Утім, незважаючи на популярність віртуальної послуги в галузі культури, вивчення її потенціалу, ролі та значення в культуротворчому процесі не є об'єктом уваги вітчизняної культурологічної науки.

У такому контексті варто наголосити, що світова наукова спільнота визнала споживчу потужність і потенціал віртуальної послуги, яка характеризується наступними ознаками: здатністю задовольняти найрізноманітніші культурні потреби різних соціально-вікових категорій споживачів; диференційована споживча цінність (від наявності вільного часу до індивідуальних уподобань та фінансових можливостей); унікальність запропонованої послуги (специфічне й індивідуальне виробництво), що характеризується відсутністю системного виробництва; обумовленість однієї віртуальної послуги іншими культурними продуктами; виробництво лежить позаекономічних категорій. Віртуальна послуга в галузі культури розглядається як продукт особливого попиту, процес її виробництва і споживання збігається за часом. Віртуальна послуга має виконувати культурно-освітню, пізнавальну, комунікативну, компенсаторну, транслюючу, дозвілєву та розважальну функції. Тому функціональна сутність віртуальної послуги залежить від закладу культури, змісту і форм його діяльності.

Тож, вітчизняні заклади культури складають досить розгалужену, багатофункціональну мережу. Згідно зі ст. 23 Закону України "Про культуру", до базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня належать державні, у тому числі національні (бібліотеки, музеї, архіви, галереї, заповідники, цирку, театри, філармонії, музичні колективи і ансамблі, культурно інформаційні та культурно-просвітницькі центри, навчальні заклади культури і мистецтва, кіностудії, художні галереї, виставки національного (загальнодержавного) значення тощо) заклади культури; до місцевого рівня належать комунальні заклади культури (бібліотеки, музеї, галереї, заповідники, виставкові зали, театри, філармонії, концертні організації, мистецькі колективи, кінотеатри, кіновідеопрокатні підприємства, об'єднання, палаци і будинки культури, інші клубні заклади, заклади освіти, сфери культури, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання та студії), парки культури та відпочинку тощо) [8].

Вищезазначене дозволяє нам констатувати, що в Україні створена досить потужна мережа закладів культури, головне призначення якої полягає в процесі створення і популяризації культурних продуктів, зокрема вітчизняних.

Розглянемо об'єкт нашого дослідження в його фактологічно-практичній реалізації. Серед закладів культури важливе місце належить музеям, основними напрямками діяльності яких є науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності [9].

Серед традиційних форм роботи музеїв ми зацентруємо увагу на віртуалізації їхніх послуг. Так, сучасний культурно-дозвілєвий світ сучасного музею характеризується появою такої новітньої форми діяльності, як віртуальна екскурсія, дослідження культуротворчого потенціалу якої актуалізувало наше дослідження.

Екскурсійна діяльність має давні культурно-дозвілєві традиції. Утім, стрімкий технологічний, інформаційний поступ спричинив порушення питання щодо їх певної трансформації.

Потенціал екскурсії є активно обговорюваним серед теоретиків і практиків, які визначають її різноманітний культурно-пізнавальний, освітній і дозвілєвий потенціал. Так, визначаючи екскурсію як наочний процес пізнання навколишнього світу, його предметів і явищ, природи, історії, побуту, унікальними пам'ятками міста, регіону чи країни, науковці наголошують на методично продуманій, логічно вибудованій складовій екскурсії, що в свою чергу дає змогу екскурсанту "побачити" за допомогою своєї уяви та мислення щось більше, ніж те, що перед ним є в цей момент як об'єкт спостереження. Так відбувається тому, що всі об'єкти – пам'ятки історії та культури, музейні експонати – цікаві не тільки собою, а як свідчення існування певної культури, втілення певної історичної епохи [10].

Актуалізуючи життєтворче значення екскурсії, І. Дашевська наголошує на особливому впливові "живої наочності", яка забезпечує особистісний розвиток людини через цілісне світосприйняття, яке спирається на дві основні форми пізнання: чуттєве і логічне. На думку дослідниці, перша передбачає сприйняття через відчуття людини і відображення в її свідомості цілісного образу екскурсійного об'єкта, реального середовища його існування. Далі уявлення формує чуттєво-наочний образ об'єкта, що відтворюється і зберігається в свідомості екскурсанта. Процес логічного пізнання, за дослідженням І. Дашевської, відбувається завдяки аналізу, синтезу отриманих відчуттів та інформації. Значення екскурсії як форми пізнання, на думку науковця, полягає в органічному поєднанні методів навчання і виховання [3].

Стрімкий розвиток інтернет технологій, їхня популярність серед різних соціально-вікових категорій населення порушили перед музеями питання щодо запровадження віртуальних екскурсій за для популяризації їхньої діяльності.

Дидактичний потенціал віртуального освітнього середовища як типове творче середовище є об'єктом уваги наукового світу. Зокрема, Р.Лубков зазначає, що застосування технологій віртуальної реальності породжує віртуальне середовище, що характеризується певною універсальністю освітніх технологій, їх масштабністю, незалежністю від просторово-часових параметрів. На думку дослідника, саме організаційно-педагогічними умовами реалізації дидактичного потенціалу віртуального освітнього середовища в контексті самореалізації та саморозвитку вільної, активної і творчої особистості виступає організація і функціонування освітніх систем на базі технологій віртуальної реальності відповідно до принципів відкритості, масштабності, інтерактивності і адаптованості, що сприяє формуванню позитивного емоційного фону людини [6].

Освітній потенціал віртуальних екскурсій позначився міждисциплінарним підходом до їх вивчення. У такому контексті викликає зацікавленість дослідження кандидата технічних наук Т. Шеламової, предметом якого є автоматизована система управління віртуальним музейно-освітнім середовищем. Дослідниця під час аналізу існуючих віртуальних освітніх середовищ, зокрема віртуальних музейних ресурсів, актуалізує проблеми, пов'язані з формалізацією даних, розширенням можливостей їх візуального використання. Т. Шеламова зазначає, що використання онтологічного представлення музейних баз знань є перспективним напрямом для розвитку віртуальних освітніх систем [11, 6].

Такі теоретичні дослідження культуротворчого потенціалу віртуальних екскурсій мають практичне значення в процесі запровадження сучасних форм роботи музеїв.

У багатьох музеях світу досить активно використовують віртуальні екскурсії в навчальному процесі, що, на думку фахівців музейної справи, є ефективним дидактичним інструментарієм для виховання підростаючого покоління. Взаємообумовленість сучасних музейних практик із навчальним процесом дозволяє реалізувати принцип наочності у навчанні; підвищує науковість освіти і зміцнює його зв'язок із практичним життям; розширює технологічний кругозір учнів [1].

У свою чергу, культуротворчий потенціал віртуальної екскурсії включає: різноманітну тематику, яка залежить від виду музею і запропонованої даним закладом культури екскурсійної тематики; власне педагогічну методику змістовного викладу матеріалу екскурсій. Віртуальна екскурсія дозволяє: реалізувати пізнавальні, виховні, дозвілєві, рекреаційні, компенсаторні потреби людини; розширити уявлення про культурні надбання різних країн світу.

Таким чином, віртуальна послуга стала важливою складовою функціонування сучасного музею і має значний культуротворчий потенціал як для споживачів музейних послуг, так і для популяризації діяльності окресленого вище закладу культури.

Не менш важливого значення віртуальна послуга набуває в функціонуванні сучасної бібліотеки. Так, одне з провідних місць у наданні віртуальної культурно-освітньої, інформаційної послуги належить електронним бібліотекам, які характеризуються динамічним розвитком, перспективністю запропонованих послуг у забезпеченні загального доступу до різноманітних знань та інформації.

Проблему розвитку електронних бібліотек (бібліотечних послуг) ототожнюють з поняттям віртуальна бібліотека, що стала предметом активного обговорення і дослідження вітчизняних науковців, представників бібліотечної справи і громадськості. Світова бібліотечна спільнота актуалізує питання щодо розвитку е-книги, її місця та ролі в сучасному інформаційно-віртуальному світі.

У контексті вищезазначеного варто наголосити, що питання віртуальної послуги як сучасної складової в процесі функціонування бібліотечної справи є неактивно обговорюваним серед науковців, що й виправдовує звернення автора статті до інтернет джерел.

"Сучасна бібліотека вийшла за межі статутної діяльності, чи то пункту видачі книг. Майже дві тисячі бібліотек у різних куточках України перетворились на центри комунікацій, інтелектуального і соціального розвитку завдяки ініціативі своїх працівників і підтримці міжнародних організацій. Сучасний бібліотекар має бути і інформатором, і комп'ютерником, і піарником. Щоб виживати, треба запроваджувати у бібліотеках сучасні інформаційні технології" [5].

У науковців вищезазначені терміни викликають суперечливе ставлення. Так, досліджуючи інформаційний і телекомунікаційний потенціал сучасних бібліотек, Т.Прокошева зазначає, що дані поняття не мають чіткого визначення. На думку, дослідниці під терміном "електронна бібліотека", з одного боку, розуміють бібліотеку, яка зберігає свої фонди не на традиційних, а на різних машинних носіях інформації і має можливість обміну даними на основі використання різних сервісів Інтернету [7].

Утім, науковців об'єднує думка, що віртуальна (електронна) бібліотека є важливою складовою сучасного інформаційного простору. Віртуальна бібліотека є глобальною тенденцією бібліотеч-

ного руху в світі, функціонування яких дозволяють зробити книгу доступною, підвищити читацьку активність, збереження і популяризацію друкованих засобів інформації.

Досліджуючи культурно-інформаційний потенціал сучасного закладу культури, фахівці з бібліотечної галузі наголошують на перспективності розвитку і запровадження у діяльність бібліотек віртуальних послуг, наголошуючи, що новий інформаційний продукт не замінює традиційні послуги, а підвищує їхній споживчий ефект.

Стрімкий розвиток віртуального світу актуалізував розвиток в бібліотеках наступних послуг:

- віртуальний фонд – дозволяє залучити значну кількість читачів у будь-який час і з будь-якого місця;
- віртуальний користувач – дозволить розширити аудиторію бібліотеки до глобальних масштабів, застосовуючи диференційований підхід (розподіл за споживчими інтересами);
- мобільний доступ, GPS (Global Positioning System – глобальна система місцезнаходження) – дозволить зорієнтувати, за необхідності, читача в реальному місцезнаходженні необхідного інформаційного ресурсу (адреса, телефон, електронна пошта тощо).

Користуються попитом серед споживачів електронна доставка інформаційних джерел, електронна реєстрація та підписка, функціонування міжбібліотечного електронного абонементу [2].

Популярність віртуальних послуг у бібліотечній справі вийшла за межі закладу культури. Сьогодні пропонує ряд програм (навчальних семінарів) з формування віртуального каталогу не тільки загальнодоступної, а й домашньої бібліотеки. Так, розробник програми "Evernote" (електронна база книжкових даних) Дж. Рубін називає віртуальні каталоги "першим кроком в оцифруванні" власного житла. Автор ідеї пропонує власний спосіб створення цифрової бібліотеки на основі звичайної колекції паперових книг.

Ідея створення такої програми полягає в процесі впорядкування домашнього бібліотечного фонду, що, на думку автора ідеї, дозволить створити домашню електронну базу даних книг, куди занести всі книги з короткою анотацією про них і докладним тренінгом кожної книги. Технічні можливості розробленої бази даних дозволять орієнтуватися в бібліотечному фонді: від змісту до місця розташування книги. Авторська ідея полягає в створенні книжкового каталогу на основі фотознімків [4].

Вищеокреслене дозволило нам зробити висновок, що віртуальна послуга в системі забезпечення функціонування бібліотек є актуальною, розвиток якої дозволяє сформувати читацьку культуру серед різних верств населення. Запровадження віртуальних послуг дозволить підняти престиж і популяризувати конкретний заклад культури.

Дослідивши культуротворчий потенціал віртуальних послуг у музеях і бібліотеках, варто наголосити, що заклади культури займають лідируюче місце серед вітчизняних закладів культури із застосування сучасних технологій.

У такому контексті варто наголосити, що не всі з переліку базової мережі закладів культури здатні запровадити віртуальні послуги задля забезпечення ефективного функціонування. Цьому є ряд причин, серед яких: відсутність фахівців, здатних запровадити віртуальну послугу, застаріла матеріально-технічна база; відсутність поняття про інноваційні форми культурно-освітньої, культурно-дозвілдової діяльності; нерозуміння позитивного результату від запровадження віртуальної послуги тощо. Для поліпшення ситуації важливим є підготовка кадрів, які здатні працювати в сучасних, нових технологічних умовах, важливою складовою яких є вивчення і запровадження світового досвіду з використання віртуальних послуг у діяльності закладу культури.

Так, в світі активно розвиваються:

- віртуальні концертні зали, що дозволяють людям з різними інтересами, статками споживати дану культурну послугу в режимі реального часу, не обмежуючи себе ані часом, ані фінансово. Віртуальні концерти дозволяють людині наблизитися до високого мистецтва, ознайомитися з його найкращими зразками;
- віртуальні театральні студії, які спрямовані на популяризацію театального мистецтва на різних рівнях його ціннісного сприйняття (від театральних вистав – до майстер класів, театральних шкіл);
- віртуальні архівні виставки, які дозволяють ознайомити значну частину людства з історичними подіями, які зафіксовано в архівних документах. Тематичні архівні виставки є активно вживаною формою культурно-освітньої діяльності архівів;
- віртуальні конкурси як форма роботи значної кількості закладів культури. Така віртуальна послуга дозволяє виконувати будь-які функції культури, залучивши при цьому різні соціально-вікові категорії людей за їх інтересами і уподобаннями;
- віртуальні розважальні центри, основним призначенням яких є дозвіллова діяльність. Технічні можливості віртуальних розважальних центрів дозволяють переносити людину в паралельні світи. Популяризація послуг, які запропоновані віртуальними розважальними центрами, є беззаперечною.

Варто наголосити, що віртуальні послуги в світі дуже стрімко розвиваються, з'являються нові форми їх вираження та функціонального значення. При цьому віртуальні послуги, їхній культурологічний потенціал розглядається як певна соціальна ініціатива, спрямована на підвищення якості життя людини.

Вищезазначене дозволяє нам зробити висновок, що дослідження віртуальної послуги як важливої складової функціонування закладів культури актуалізується відповідно до вимог часу. Правильно визначена функціональна складова віртуальної послуги дозволить підвищити її культуротворчий потенціал у глобальному і локальному розуміннях: від споживача – до закладу культури в цілому. За своєю багатофункціональністю віртуальна послуга здатна поєднати культурний, освітній, інформаційний, дозвілєвий процеси. Культуротворчий потенціал віртуальних послуг має здатність встановлювати міжкультурні зв'язки та долати негативні тенденції в світі.

Література

1. Віртуальна екскурсія. Памятка [Електронний ресурс] – Режим доступу. <http://www.koin-nkz.ru/index.php/ru/>. – Загл. с екрана.
2. Віртуальні (електронні) бібліотека, музей, архів – новий інформаційний продукт. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.libermedia.ru/articles/detail.php>. – Загл. с екрана.
3. Дашевська І.М. Екскурсія як засіб особистісного розвитку [Електронний ресурс] / І.М.Дашевська // – Режим доступу : / http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/ – Заголовок з екрана.
4. Как создать виртуальный каталог домашней библиотеки в Evernote [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ifehacker.ru/2013/04/29/kak-sozdat-virtualnyj-katalog-domashnej-biblioteki-v-evernote>. – Загл. с екрана.
5. Книгозбірня + інтернет = сучасна бібліотека. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article->. – Заголовок з екрана.
6. Лубков Р. В. Дидактический потенциал виртуальной образовательной среды: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. н.: 13.00.01 / Роман Владимирович Лубков. – Самара, 2007. – 22 с.
7. Прокошева Т. Сучасна бібліотека – це інформаційні та телекомунікаційні технології. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://dilovod.com.ua/publ/statti/suchasna_biblioteka_ce_informacijni_ta_telekomun. – Заголовок з екрана.
8. Про культуру [Електронний ресурс] : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> – Заголовок з екрана.
9. Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 29.06.1995 № 250/95ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 25. – Ст. 192. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249/95> – Заголовок з екрана.
10. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство / М.Й. Рутинський, А.В.Стецюк. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
11. Шеламова Т.В. Автоматизированная система управления виртуальной музейно-образовательной средой автореферат: автореф. дис. на соис. ст. канд. техн. н.: 05.13.06 / Татьяна Валентиновна Шеламова. – СПб., 2010. – 18 с.

References

1. Virtual tour. Memo. Retrieved from: <http://www.koin-nkz.ru/index.php/ru/> [in Russian].
2. Virtual (electronic) library, museum, archive – a new information product. Retrieved from: <http://www.libermedia.ru/articles/detail.php> [in Russian].
3. Dashevskaya, I.M. Walk as a means of personal development. Retrieved from: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/ [in Ukrainian].
4. How to create a virtual directory in the home library Evernote. Retrieved from: <http://ifehacker.ru/2013/04/29/kak-sozdat-virtualnyj-katalog-domashnej-biblioteki-v-evernote> [in Russian].
5. Libraries + internet = modern library. Retrieved from: <http://www.radiosvoboda.org/content/article> [in Ukrainian].
6. Lubkov, R. V. (2007). Didactic potential of the virtual educational environment. Extended abstract of candidate's thesis. Samara [in Russian].
7. Prokosheva, T. Modern Library – this information and telecommunication technologies. Retrieved from: http://dilovod.com.ua/publ/statti/suchasna_biblioteka_ce_informacijni_ta_telekomun [in Ukrainian].
8. Culture (2011). Law of Ukraine from 14.12.2010 # 2778-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. # 24. Art. 168. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> [in Ukrainian].
9. On Museums and Museum Affairs (1995). Law of Ukraine of 29.06.1995 number 250 / 95VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. #25. Art. 192. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249/95> [in Ukrainian].
10. Rutynskiy, M. Y., Stetsiuk O. V. (2008). Museology. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
11. Shelamova, T.V. (2010). The automated system of the virtual museum and educational environment management abstract. Extended abstract of candidate's thesis. St. Petersburg [in Russian].